

บทบาทผู้สอนตามระบบการศึกษาในปัจจุบัน

ดร.เจนศึก โพธิศาสตร์
ที่ปรึกษาหลักสูตรฯ โรงเรียนไทยไฟล์ทเทรนนิ่ง

บทคัดย่อ

การพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพโดยผ่านกระบวนการประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้ง การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอกนั้น นับได้ว่าเป็นหน้าที่สำคัญประการ หนึ่งของผู้สอน โดยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรมีองค์ประกอบดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายและ วัตถุประสงค์ 2) ลักษณะและวิธีการดำเนินการ 3) การพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 4) แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีการระบุวิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน ตลอดจนวิธีการวัด และประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรที่ดีต้องมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาที่กำหนดไว้ สำหรับผู้สอนต้องมีการปรับเปลี่ยน บทบาทหน้าที่ในการสอนจากวิธีการสอนแบบบรรยายหรือแบบอภิบาล มาเป็นการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียน อาทิ การประยุกต์ใช้ สื่อเทคโนโลยี การใช้กิจกรรม เกม หรือโครงงาน มาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม การเรียน การสอนให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ มีทักษะกระบวนการคิดหรือที่เรียกว่า ทักษะทางปัญญา คุณธรรมจริยธรรม ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข ทักษะในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึง ทักษะพิสัย เป็นต้น

Abstract

The developing of the qualified curriculum needs to be certified continuously by the quality assurance both internal and external. It is one of the main duties of teachers. To develop a curriculum, there are 4 domains to be considered which are 1) Defining aims and objectives of the curriculum, Creating a scope and sequence, developing a learning achievement, and stating lesson plans which consist of teaching approaches, instructional materials and media and Students' assessment and evaluation. The qualified developing curriculum must be conformed to the National Education Act which has been emphasized on Student-centered. Teachers themselves have to change their roles from a lecturer to a facilitator of a student-centered classroom. That means teachers have to adapt some student-centered techniques such as applying technology, activities, games and projects to students' learning activities. So the students will gain knowledge, thinking skill or cognitive skill, including Ethics or moral, Interpersonal skills and Responsibility, analytical thinking, communication skills, information technology skills and Psychomotor Skills.

“ผู้สอน” ในปัจจุบันไม่ได้มีหน้าที่แค่เพียงการถ่ายทอดเฉพาะองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีหน้าที่ในการพัฒนาทางด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ทั้งด้านความรู้ กระบวนการคิด หรือที่เรียกว่าทักษะทางปัญญา คุณธรรมจริยธรรม ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และในบางรายวิชาผู้เรียนต้องมีทักษะพิเศษ ซึ่งเป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 ที่ได้กำหนดไว้เป็นแนวทางในการพัฒนา หรือปรับปรุงหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามระดับคุณวุฒิของบัณฑิตเรียกว่า “มาตรฐานผลการเรียนรู้” ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2553) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ 4 ประการ ด้วยกันคือ

1. การพัฒนาหลักสูตร

สถาบันการศึกษาจะต้องจัดการศึกษา และผ่านกระบวนการประกันคุณภาพของหลักสูตรอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอก ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร โดยบทบาทแรกของผู้สอนในด้านการพัฒนาหลักสูตรคือ การจัดทำเอกสารและรายงานรายละเอียดของรายวิชาในเอกสาร มคอ.3 และรายงานผลการดำเนินการของรายวิชาในเอกสาร มคอ.5

กรณีที่ว่าวิชาใดมีการจัดประสบการณ์ภาคสนาม ผู้สอนต้องจัดทำเอกสารและรายงานรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนามในเอกสาร มคอ.4 และรายงานผลการดำเนินการของประสบการณ์ภาคสนามในเอกสาร มคอ.6 ที่ระบุรายละเอียดของรายวิชา ซึ่งได้แก่ ข้อมูลทั่วไป จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ ลักษณะและการดำเนินการ การพัฒนา ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องระบุวิธีการจัดการเรียนการสอนและวิธีการวัดและประเมินผล ตลอดจนระบุถึงสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ตรงกับหลักสูตรของสถาบันที่กำหนด เช่นเดียวกับรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม จากนั้นผู้สอนต้องรายงานผลการดำเนินการของแต่ละรายวิชา ทั้งข้อมูลทั่วไป การจัดการเรียน การสอนเปรียบเทียบกับแผนการสอน การสรุปผลการจัดการเรียนการสอน ปัญหา และผลกระทบต่อผลการดำเนินการ การประเมินรายวิชาและแผนการปรับปรุง ทั้งหมดที่ผู้สอนต้องแสดงรายละเอียดแก่ผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตรต่อไป

ที่ผ่านมาปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในต่างประเทศ ยกตัวอย่างในงานวิจัยของ Gardiner และคณะ (2010) พบว่า การใช้หลักสูตรของมหาวิทยาลัย Murdoch ในประเทศออสเตรเลีย ที่ได้มีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยใช้วิธีการคัดลอกรูปแบบหลักสูตรในบางส่วนจากมหาวิทยาลัยอื่นที่มีเนื้อหาหลักสูตรใกล้เคียงกัน อีกทั้งผู้สอนยังยึดติดกับวิธีการสอนที่ได้รับการสืบทอดจากผู้สอนของแต่ละคน ซึ่งหลักสูตรสามารถเปลี่ยนแปลงและดำเนินการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องได้เนื่องจากหลักสูตรมีความเป็นกลาง ยืดหยุ่น ผู้สอนสามารถนำมาตราฐานหรือสาระสำคัญที่หลักสูตรกำหนดไว้มาใช้ได้กับผู้เรียนของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านสาระการเรียนรู้และทักษะด้านต่างๆ แต่การพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรนั้น มีปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ “ความเชื่อของผู้สอน” (Believe) ซึ่งความเชื่อของผู้สอนนี้ มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะและการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการวิธีการเรียนรู้ การจำกัดขอบเขตของเนื้อหาและลักษณะของวิชา และบทบาทของความเป็นผู้สอน

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ Gardiner และคณะ (2010) กับหลักสูตรการศึกษาของไทย ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ทั้งนี้หลักสูตรโดยทั่วไปจะมีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นทั้งเนื้อหา กระบวนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อให้สถาบันแต่ละแห่งได้พัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนศักยภาพของสถาบันการศึกษาที่จะสนับสนุนปัจจัยการเรียนการสอนได้ ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องมีการวางแผนในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการ ซึ่งเป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตร อีกทั้งผู้สอนในแต่ละกลุ่มวิชาหรือสาขานั้นๆ จะมีบทบาทที่สำคัญในแผนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มีการประสานความร่วมมือกับบุคลากรทุกฝ่ายในการกำหนดวิสัยทัศน์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนหรือมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการนิเทศภายในเพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบตามบริบทของ

สถาบันการศึกษา ทั้งนี้ สาขาวิชาในหลักสูตรแต่ละแห่ง อาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยของสถาบันการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หลักสูตรแต่ละแห่งสามารถสร้างจุดเด่นในเนื้อหาสาระวิชาตามวิสัยทัศน์ของแต่ละสถาบันที่ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน สถาบันการศึกษาหรือปัจจัยของตัวผู้เรียนเองดังที่กล่าวมาในข้างต้น ทำให้วิสัยทัศน์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนหรือมาตรฐานของแต่ละสถาบันมีความแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น สถาบันการศึกษา ก. และ ข. ได้สร้างและพัฒนาหลักสูตร โดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักสูตรทางการศึกษา ทั้งนี้ สถาบัน ก. มุ่งเน้นความสำคัญระหว่างหลักสูตรและการสอนแตกต่างจากสถาบัน ข. ที่มุ่งเน้นความสำคัญระหว่างหลักสูตรและการนิเทศ ดังนั้นเนื้อหาวิชาจะมีส่วนที่เหมือนกันคือวิชาหลักสูตร ส่วนวิชาที่แตกต่างคือการสอนและการนิเทศ แต่หลักสูตรทั้งสองยังอยู่ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 และจากข้อค้นพบในงานวิจัยของ Gardiner และคณะ (2010) พบว่า

2. การปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนของผู้สอน และ 3. การเรียนรู้ของผู้เรียน

การนำหลักสูตรที่ผ่านการพัฒนาโดยผู้สอนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรคือ การจัดการเรียนการสอนและการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับ “มาตรฐานผลการเรียนรู้” ของแต่ละหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้สอนต้องมีกลวิธีการสอนที่หลากหลาย และควรมีความสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะการใช้กลวิธีการสอนที่เหมาะสมจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้ อีกทั้งผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

ปัจจัยที่สำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกประการหนึ่งคือ ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) ที่ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ยังคงเป็นประเด็นที่นำมาศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น การศึกษาของ Illovsky (2010) ที่พบว่า บุคลิกภาพ ความเข้าใจ และลักษณะของการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งสามารถพัฒนาได้จากการช่วยเหลือ และความร่วมมือการเรียนรู้ในกลุ่มของผู้เรียน และสิ่งสำคัญที่สุดคือการศึกษาที่ผู้สอนเข้าใจถึงลักษณะของผู้เรียนและจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม เปิดโอกาส

ให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมใหม่ กรณีที่ผู้เรียนมีความกังวลและไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นขณะจัดการเรียนการสอน หากผู้สอนต้องการปรับ เปลี่ยนพฤติกรรมผู้เรียนให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ความสามารถ ผู้สอนต้องเสริมแรงและจัดกลวิธีการสอนให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีแล้ว ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับ “มาตรฐานผลการเรียนรู้”

ปัจจุบันผู้สอนในระดับอุดมศึกษายังคงนิยมใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้สอนใช้การพูด บอก เล่า อธิบาย หรืออ่านให้ฟัง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเรียนรู้ตามมาตรฐานที่กำหนด เนื่องจากการสอนแบบบรรยายเป็นวิธีที่สะดวก สามารถสอนหรือบรรยายให้ผู้ฟังได้ครั้งละจำนวนมากและสอนเนื้อหาในปริมาณมากในเวลาจำกัดได้ วิธีการสอนแบบบรรยายจึงเป็นวิธีสอนที่ประหยัดเวลาในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี จึงเป็นรูปแบบการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยม ทั้งนี้ข้อดีของการสอนรูปแบบบรรยายสอดคล้องกับความเชื่อของผู้สอนที่เชื่อว่า การที่ผู้สอนบรรยายได้ครบถ้วนในชั้นเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจและบรรลุตามที่ “มาตรฐานผลการเรียนรู้” ได้ตั้งไว้ (Smith & Cardaciotto, 2011) แต่ทว่าการสอนลักษณะนี้เป็นการเรียนการสอนแบบ “ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว โดยที่ผู้สอนเป็นผู้ให้ฝ่ายเดียวการประเมินส่วนมากจะเน้นที่การสอบในชั้นเรียนเป็นหลัก

จากการศึกษาของ Kowalski และคณะ (2011) พบว่า การสอนแบบบรรยายต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนอ่านก่อน หรือทบทวนควบคู่กับการบรรยายด้วยตนเองอีกครั้งจึงจะเกิดประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนจึงขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนที่เก่งหรืออ่อนก็ตาม ผู้เรียนยังต้องการการสนับสนุนและส่งเสริมที่จะทำให้ลดแนวคิดที่คลาดเคลื่อนของแต่ละคน ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนสอดคล้องกับการศึกษาของ Smith & Cardaciotto (2011) ที่พบว่า เมื่อผู้เรียนส่วนหนึ่งประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้โดยการอ่านทบทวน และผู้สอนต้องจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ควบคู่ไปด้วย จากการศึกษางานวิจัยดังที่กล่าวมาในข้างต้น ทำให้เกิดคำถามว่าการที่ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียนนั้นเป็นผลมาจาก “การสอนแบบบรรยาย” หรือ “การอ่านทบทวนนอกเวลาเรียน” และการอภิปรายในงานวิจัยของ Gardiner และคณะ (2010) มีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ อีกประเด็นคือ การยึดติดกับรูปแบบการสอนที่ได้รับการอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งการสอนแบบบรรยายยังไม่ตอบสนองกับการพัฒนาตามหลักการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ที่ต้องประเมินในประเด็นของทักษะทางปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบ ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะพิสัย ถึงแม้ว่าการจัดการเรียนการสอนไม่จำเป็น ต้องให้รายวิชาใดวิชาหนึ่งประเมินครบทุกประเด็น แต่ทักษะบางทักษะไม่สามารถที่จะปลูกฝัง ให้ผู้เรียนเกิดได้ในระยะเวลาอันสั้น ในขณะที่บาง

ทักษะต้องได้รับการพัฒนา ตั้งแต่แรกเข้าจนไปถึงจบการศึกษา ดังนั้นผู้สอนต้องมีกลวิธีสอน และการวัดประเมินผลที่หลากหลาย และเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่หลักสูตรได้ กำหนดไว้

ประการที่สำคัญที่สุด คือ การปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนของผู้สอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เปลี่ยนไปจาก “ผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้” เป็น “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” (Child/Student Centered) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวดที่ 4 ตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 โดยสาระสำคัญได้ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ดังนั้นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความสำคัญไปที่ผู้เรียน หลักสูตรจึงเป็นตัวกำหนดและตอบสนององวิธีการจัดการเรียนการสอน ที่จะส่งผลให้ผู้เรียนทุกคน มีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน/ประสบการณ์การเรียนรู้ โดยคำนึงว่าผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้แตกต่างกันไป ผู้สอนจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ สภาวะแวดล้อม บรรยากาศ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้ หลากหลายเพื่อเอื้อต่อความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจที่เหมาะสม และสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่

การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการมีส่วนร่วม ทั้งระหว่าง ผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการพัฒนาตนเอง การเรียนการสอนมุ่งเน้น ประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้สอนสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนได้ เนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ จากการศึกษางานวิจัยของ Stracke (2010) ผู้สอนได้จัดการเรียนรู้ด้วย แนวการสอนแบบร่วมมือ (Collaborative) กับผู้เรียน โดยจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม และให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกันเป็นประจำด้วยคุณธรรม จริยธรรมอันเป็นมิตร จัดการสนับสนุนผู้เรียนด้วยการแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การฝึกผู้เรียนเกี่ยวกับการวิจัย การร่วมมืออภิปราย การท้าทายความสามารถจากการปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกัน (Cooperative) เช่น Jiao และคณะ (2011) ที่เน้นกระบวนการยกระดับการเรียนรู้ การทำงานเป็นกลุ่มของผู้เรียนให้พึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้การสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน และการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดความรับผิดชอบส่วนบุคคล สร้างทักษะทางสังคม ทั้งหมดนี้เป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมอันพึงประสงค์ ที่ผู้สอนสามารถ นำมาประเมินคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติที่หลักสูตรกำหนดไว้

แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้อาจไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาโดยตรง แต่สามารถสะท้อนคุณลักษณะของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ผู้สอนอาจนำมาประยุกต์เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ถ้าต้องการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ทักษะการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยี และความรู้เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ และประเด็นของคุณธรรมจริยธรรมในวิทยาศาสตร์

จากการศึกษาวิจัยของ Or Kan (2012) ที่ได้นำการเรียนรู้แบบร่วมมือในวิชาวิทยาศาสตร์ โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการใช้กระดานข้อความด้วยระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก (Internet) ทั้งนี้ผลจากการวิจัยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบสังคมวัฒนธรรม ธรรมชาติของความรู้ เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้และกิจกรรมการเรียนการสอนที่วางแผนไว้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลักษณะดังกล่าว ไม่ได้เป็นสิ่งที่แปลกใหม่ในวงการการศึกษาของประเทศไทย ส่วนมากถูกนำมาใช้ในงานวิจัยทางการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสามารถนิยามการจัดการเรียนการสอน ตามแนวคิดนี้จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 20) คือ “กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” โดยสรุปว่าผู้สอนจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถสอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้าทดลองฝึกปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จนค้นพบสาระสำคัญของบทเรียน ได้ฝึกวิธีคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์จินตนาการและสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล โดยผู้สอนมีบทบาทปลูกเร้าและเสริมแรงผู้เรียนในทุกกิจกรรม ให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัยรับผิดชอบในการทำงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและการปรับปรุงตนเอง ยอมรับผู้อื่น สร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและเป็นพลโลก ส่งเสริมให้การเรียนรู้เกิดขึ้น ได้ทุกที่ ทุกเวลา เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในตัวผู้เรียน ในห้องเรียน และนอกห้องเรียน โดยความร่วมมือกันในทุกภาคส่วนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายทางการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังกล่าวให้มีความเหมาะสม หรือสามารถนำไปใช้กับผู้เรียนระดับอุดมศึกษาได้หรือไม่ นั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ก็คือ การบริหารจัดการหลักสูตรของผู้สอน ตลอดจนทัศนคติความเชื่อของผู้สอนแต่ละคนที่ได้รับการสืบทอดเทคนิคกระบวนการสอนตามแนวคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือสร้างกลวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยสามารถนำมาบูรณาการประยุกต์ในความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา (Content Knowledge) และความรู้เกี่ยวกับการสอน (Pedagogical Knowledge) ที่จะส่งเสริมการจัดการเรียน

การสอนให้ผู้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกเรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง และได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถนำประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ หรือความรู้สึกนึกคิดมามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำ ตลอดจนสามารถใช้การเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะอันพึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ ในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่างๆ ที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้ปัจจุบันจากการศึกษาวิจัยของนักการศึกษาหลายท่านพบว่า มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และได้รับการพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างกว้างขวางแนวคิดหนึ่งนั่นคือ แนวคิด Constructivism ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองจากการต่อยอดประสบการณ์หรือความรู้เดิม ผสมเข้ากับการมีปฏิสัมพันธ์กับความรู้ใหม่แนวคิด Constructivism ไม่มีการระบุรายละเอียดในรูปแบบการเรียนการสอนที่ตายตัว ไม่มีขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงมีนักการศึกษาที่คิดแนวทางที่จะสร้างองค์ความรู้และการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ตามแนวคิดของแต่ละคน จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายเบื้องต้นของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน นักการศึกษาได้พยายามแสวงหาเทคนิคหรือกลวิธีสอนที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ตามความสนใจความต้องการ และปัญหาที่ต้องการคำตอบของผู้เรียน ดังนั้นผู้เรียนต้องได้ฝึกปฏิบัติหรือใช้การจำลองสถานการณ์ปัญหา เพื่อแก้ปัญหาจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น (Problem Solving) บทบาทของผู้สอนคือ “ผู้แนะนำไปสู่การเรียนรู้และค้นพบ” และ “ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้” ผู้สอนควรจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ที่เหมาะสมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่แท้จริง ผู้เรียนจะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกัน ได้ค้นพบปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนจะได้คำตอบใหม่และกลายเป็นความรู้ใหม่ในที่สุด

ในการสอนตามแนวคิดนี้ควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนคุ้นเคย หรือประสบการณ์ที่ใกล้เคียงไปหาประสบการณ์ที่ผู้สอนต้องการถ่ายทอดเพื่อผู้เรียนจะได้มีความเข้าใจ เน้นกระบวนการความคิดของผู้เรียนที่มีความแตกต่าง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ ความคิดเห็นและควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้ (Self- Regulation) ทำให้เกิดความคิดริเริ่มตามพื้นฐานของ Constructivism โดยผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (active) ผ่านกระบวนการคิดพัฒนา เมื่อผู้เรียนรับและซึมซาบข้อมูลผ่านประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้ หรือโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิมเพื่อปรับภาวะให้สมดุล (Equilibrium) เกิดความรู้ใหม่ขึ้น จัดเป็น Cognitive Constructivism หรือการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม ส่วน Social Constructivism ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการมีปฏิ-

สัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ด้วยแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน โดยเน้นหลักการที่ว่าความรู้ไม่ได้ถ่ายทอดจากครูหรือตำราเรียน แต่ความรู้จะถูกสร้างขึ้นจากตัวผู้เรียน โดยผู้สอนจัดประสบการณ์ในบริบทที่ผู้เรียน แสวงหาวิธีเพื่อตอบคำถามและสร้างแนวคิด กลวิธีของตนเอง แนวคิดนี้สามารถรองรับเทคนิคหรือกลวิธีที่จะให้ผู้สอนนำไปใช้ประยุกต์ให้กับผู้เรียนของตนเองได้ และนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผู้เรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

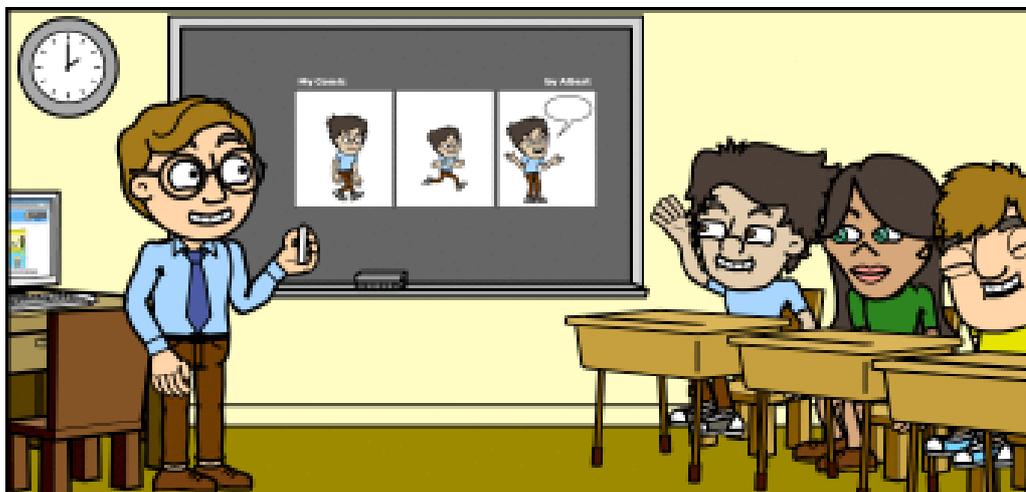
4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผู้สอนต้องทำการวัดและประเมินตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน เมื่อผู้สอนจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการตามกิจกรรมการเรียนรู้ และได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจากผู้สอน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้และเกิดการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ เช่น ทักษะด้านความรู้ความเข้าใจ เมื่อผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิด ผู้เรียนจะเกิดการประมวลผลการเรียนรู้ตามที่ตนเองเข้าใจ สิ่งที่ผู้เรียนได้รับคือ ความรู้ใหม่ที่มีความหมายเป็นของตนเอง (Meaningful Learning) แต่ยังคงเป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในกรอบการเรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนดกรอบเนื้อหาไว้

เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมหรือได้รับหน้าที่ในการเรียนรู้ หรือค้นหาคำตอบ การรายงาน การอภิปรายในชั้นเรียน การเสนอความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนดตามเนื้อหาในหลักสูตร ผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการพิเศษ นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าการอภิปรายแบบกลุ่มย่อยและทั้งชั้นเรียน ใช้กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนวิเคราะห์กรณีศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระ ซึ่งการสะท้อนความคิดจากกิจกรรมเหล่านี้จะถูกแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เรียกว่า “ทักษะกระบวนการคิด หรือทักษะทางปัญญา” โดยผู้สอนสามารถสังเกตได้จากกระบวนการทำงาน หรือสิ่งที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างความรู้ใหม่ๆ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนเข้ากับประสบการณ์ หรือความรู้เดิมด้วยการวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) ความใส่ใจ (Attending) การรับรู้ (Perception) การจำได้ (Remembering) การสรุปผล (Conclusion) การคิดอย่างมีเหตุผล (Reasoning) การมีจินตนาการ หรือการวาดภาพในใจ (Imagining) การคาดการณ์ล่วงหน้า หรือการมีแผนการรองรับ (Anticipating) การตัดสินใจ (Decision) การแก้ปัญหา (Problem solving) การจัดกลุ่มสิ่งต่างๆ (Classifying) การตีความหมาย (Interpretation) ซึ่งผู้สอนสามารถเลือกกระบวนการคิด (Cognitive Process) ดังกล่าวได้

เมื่อผู้สอนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น หรือจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม กิจกรรมลักษณะนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียน “คิด” หรือ “รู้สึก” ตลอดจน “พฤติกรรม” ที่แสดงให้เห็นถึง “คุณธรรมจริยธรรม” ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่า มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อกันเอง และสังคม มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีม สามารถแก้ไขข้อขัดแย้ง สามารถจัดลำดับความสำคัญ เคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ตลอดจนตระหนักในจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ เป็นต้น นอกเหนือจากที่กล่าวมาในข้างต้น กระบวนการทำงานเป็นกลุ่มยังเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้าน “ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ” ผู้เรียนเกิดการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกัน พัฒนาความเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานเป็นทีม พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบในงานที่มอบหมายให้ครบถ้วนตามกำหนดเวลา ผู้สอนอาจใช้การจัดกิจกรรมกลุ่มและรายบุคคล ในการวิเคราะห์กรณีศึกษา การทำรายงาน การสร้างผลงาน ซึ่งสามารถประเมินทักษะจากผู้สอนเอง หรือให้ผู้เรียนประเมินตนเองและประเมินกลุ่ม

ปัจจุบันเทคโนโลยีและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น การมอบหมายให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหรือค้นคว้าเพื่อการนำเสนอ ผู้เรียนสามารถแสดง “ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ” ทั้งการพูด การฟัง การแปล การเขียน การวิเคราะห์ข้อมูล การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตัวอย่างเช่น ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าอิสระและทำรายงาน เพื่อนำเสนอผลงานในชั้นเรียน โดยให้เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ผู้เรียนอาจประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสื่อสาร การส่งผลงานด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การใช้กระดานอิเล็กทรอนิกส์เพื่อแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ เป็นต้น

พัฒนาการของผู้เรียนตามที่กล่าวมาในข้างต้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สอนต้องมีการวางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดทำแผนการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงแสดงออกอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม อาจมีการจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา จัดหาแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ พร้อมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีการจัดรูปแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง เช่น ประเมินจากการปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น ตลอดจนจัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ มีการจัดทำทะเบียนประวัติข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานงานกันระหว่างสถานศึกษากับบ้าน และชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการข้างต้น จะช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง รวมไปถึงส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อันจะเป็นกำลังสำคัญที่ดีของชาติต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- คณะกรรมการอุดมศึกษา, สำนักงาน. (2553) **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552**. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การจัดทำรายละเอียดหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ” (มคอ.).
- Gardiner, Di; O'Donoghue, Tom; and O'Neill, Marnie.(2010). “The Construction of Education as an Area of Study at Murdoch University: 1974-2003,” **Australian Journal of Teacher Education**: Vol. 35: Iss. 6, Article 4.
- Illovsy, Michael E. (2010). “Psychological Comparisons of Undergraduate and Graduate College of Education Students” **International Journal of Teaching and Learning in Higher Education**: Vol. 22 no.3 p. 238-245.
- Jiao, Qun G.; DaRos-Voseles, Denise A.; Collins, Kathleen M. T.; Onwuegbuzie, Anthony J. (2011). “Academic Procrastination and the Performance of Graduate-Level Cooperative Groups in Research Methods Courses” **Journal of the Scholarship of Teaching and Learning**: Vol. 11 no.1 p. 119-138.
- Kowalski, Patricia; Taylor, Annette Kujawski. (2011). “Effectiveness of Refutational Teaching for High- and Low-Achieving Students” **Journal of the Scholarship of Teaching and Learning**: Vol. 11 no.1 p. 79-90.
- Or Kan, Soh. (2012). “Cooperative Learning Environment with the Web 2.0 Tool E-Portfolios” **Turkish Online Journal of Distance Education**: Vol. 12 no.3 p. 201-214.
- Smith, C. Veronica; Cardaciotto, LeeAnn. (2011). “Is Active Learning Like Broccoli? Student Perceptions of Active Learning in Large Lecture Classes” **Journal of the Scholarship of Teaching and Learning**: Vol. 11 no.1 p. 53-61.
- Stracke, Elke. (2010). “Undertaking the Journey Together: Peer Learning for a Successful and Enjoyable PhD Experience” **Journal of University Teaching and Learning Practice**: Vol. 7 no.1 Article 8, 2010.